

Жорж ОРУЭЛЛ

1984

Ғайрихаёлий роман

УЎК 821.111-31
КБК 84(4Вел)
О-70

ОРУЭЛЛ, Жорж
1984 [Матн]: роман / Жорж ОРУЭЛЛ; таржимон
Карим Баҳриев. – Тошкент: NINHOL, 2020. – 338 б.

ISBN 978-9943-23-146-7

Таржимон
Карим Баҳриев

*“Asaxiy Books” лойиҳаси доирасида таржима ва
чоп қилинди.*

XX асрнинг энг машҳур ғайрихаёлий романларидан бири – инглиз ёзувчиси Жорж Оруэллнинг “1984” романи 1948 йилда ёзилган ва “Молхона”да фош этилган “сотилган инкилоб” мавзусини давом эттиради. Оруэллнинг фикрича, оммавий эркисизликдан кўра мудҳишроқ нарса йўқ ва бўлмади ҳам. Тоталитаризм инсонда давомий кўрқув, сукут ва ўлимдан бирини танлаш имконинигина қолдириб, уни барча руҳий эҳтиёжлардан, фикрлардан, туйғулару ақлдан мосуво қилади: Катта Оға сенга “икки карра икки – беш” дедими, тамом, у чиндан ҳам “беш”!

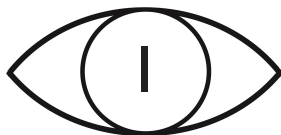
УЎК 821.111-31
КБК 84(4Вел)

ISBN 978-9943-23-146-7

© “Asaxiy Books” МЧЖ, 2021

The image features three concentric circles centered on the page. The innermost circle is the smallest, the middle circle is larger, and the outermost circle is the largest. All three circles are drawn with a thick black line. The text is centered within the innermost circle.

БИРИНЧИ
ҚИСМ

Апрелнинг ҳавоси очик, аммо совуғи этни жунжик-тирадиган куни эди ва соатлар ўн учинчи бора бонг чалаётганди. Уинстон Смит, ҳувуллаган шамолдан оғиз-бурнини беркитиш учун иягини кўкрагига тираганча тезда ўзини “Ғалаба” тураржойининг шиша эшиги ортига олди, аммо унинг ордидан бир уюм қум қуюни ҳам ичкарига кириб улгурди.

Даҳлизда қайнаган қарам ва эскирган палос хиди анқирди. Эшикнинг шундоқ қаршисида бу хона учун жуда катта бўлган рангли плакат осиглиқ турарди. Плакатда одамнинг баҳайбат, эни бир метрдан зиёд юзи тасвирланганди – бу, чамаси, қирқ беш ёшлардаги, ҳашамдор қора мўйловли одамнинг дағал, аммо эркакларга хос жайдари юзи эди. Уинстон зинага қараб юрди. Лифтга боришга ҳожат йўқ эди. У ҳатто энг яхши замонларда ҳам камдан-кам ишларди. Ҳозир эса кундузи электр умуман ўчириб қўйилар эди. Нафрат ҳафталигига тайёргарлик доирасида тежаш режимида ўтилганди. Уинстон еттинчи қаватга кўтарилиши лозим эди; тўпиғида варикоз яраси бор ўтгиз тўққиз яшар одам учун бу осонмасди: у секин юқорилаб, бир неча марта тўхтаб, нафас ростлади. Ҳар бир қават майдончасида, лифтнинг қарама-қарши томонидаги плакатдан яна ўша башара тикилиб турарди. Портрет шундай ишланган эдики, қаерда бўлсанг ҳам, кўзлари ўша томон қараб тургандек бўларди. КАТТА ОҒА СЕНИ

КУЗАТЯПТИ деб ёзилганди сураг тагига.

Хонада тиник, ширадор овоз чўян ишлаб чиқариш ҳақидаги кўрсаткичлар рўйхатини ўқирди. Овоз ўнг томондаги деворга ўрнатилган чўзинчоқ, хира тортган ойнага ўхшаш металл қутидан келарди. Уинстон унинг мурватини буради, овоз пасайди, аммо сўзлар ҳали ҳам аниқ эшитилар эди. Бу қурилмани (у телекран деб аталарди) пасайтириш мумкин эди-ю, тўла ўчириб бўлмасди. Уинстон дераза томон юрди; ўзи пакана ва нимжон одам бўлиб, партия аъзосининг мовий коржомасида янада қилтириқ кўринар эди. Унинг сочлари батамом сарғиш, қизил юзлари эса сифатсиз совундан, ўтмас устарадан ва яқиндагина тугаган қаҳратон қишнинг изғиринидан пўст ташлаганди.

Зич ёпилган дераза ойналари ортидаги ташки дунё совуқ уфурарди. Шамол чанг-тўзонни ва қоғоз парчаларини бурама қилиб чирпиратарди; гарчанд офтоб йилтираб турса-да, осмон тўқ мовий рангда бўлса-да, шаҳарда ҳамма нарса туссиз кўринарди – ҳар жойга илиб ташланган плакатлар рангдор эди, холос. Қорамўйловнинг башараси ҳар бир бурчакдан караб турарди. Қарши томондаги уйда ҳам биттаси турганди. Катта Оғанинг қора кўзлари Уинстоннинг кўзларига синчков боқаркан, КАТТА ОҒА СЕНИ КУЗАТЯПТИ дея уқтирарди ундаги ёзув. Пастда, йўлак тепасида бир чети юлинган плакат шамолда чайқалар ва ҳар чайқалганда ИНГСОЦ сўзи кўзга ташланар эди. Йироқда – томлар орасида вертолёт кўринди, бир лаҳза ўликка қўнган пашшадай муаллақ турди-да, энкайиб кўздан йўқолди. Бу полиция патрули бўлиб, одамларнинг деразасидан ичкарини кузатар эди. Буниси ҳолва. Аҳамиятлисиси Фикр полицияси эди.

6 |

Телекран Уинстоннинг елкаси оша чўян эритиш ва тўққизинчи учйиллик режа ортиғи билан бажарилгани ҳақида ҳали ҳам кўпириб гапирарди. Телекран бир пайтда ҳам гапирарди, ҳам эшитарди. Агар шивирлаб

айтмаса, у ҳар бир сўзни илиб оларди. Боз устига, Уинстон бу ясси қурилма олдида турганида, қурилма уни нафақат эшитиши, балки кўриши ҳам мумкин эди. Сизни у кузатяптими-йўқми – билиб бўлмасди. Фикр полицияси қачон ва қайси телекран симига уланганини билиб бўлмас, фақат тусмоллаш мумкин эди. Ҳар бир одамни куну тун кузатишади деб тахмин қилса ҳам бўларди. Ҳар ҳолда улар истаган пайтда уланиши мумкин эди. Шундай яшашга мажбурсан – шундай яшагансан, ҳар бир сўзингни эшитишларини, уйингда чироқ ўчгунича ҳар бир ҳаракатингни кузатишларини билиб яшашга кўникасан ва бу инстинктга айланади.

Уинстон телекранга орқа ўгириб турарди. Шунақаси хавфсизроқ. Гарчи у буни билади – елка ортидан ҳам сездириб қўйиши мумкин. Бир километр нарида кир босган, исқирт манзара устида Ҳақиқат вазирлигининг оппоқ биноси қад ростлаб турарди – бу унинг иш жойи эди. Мана, – хира, алағда бир беҳузурлик билан ўйлади Уинстон – мана, Лондон – Океания давлатининг аҳоли сонига кўра учинчи минтақаси бўлган I-Парвознинг бош шаҳри. У болалик хотираларини ёдга олишга тиришди: Лондон ҳамини шундаймиди. Бу XIX асрнинг путурдан кетган, ёғоч тирговчулар тутиб турган, ойналари картон қоғозлар билан ямалган, томлари олақуроқ, боғларининг девори қийшайган хароб уйлари ҳамини шу тахлит турармиди? Бу оҳақ чанги тўзиб ётган, вайроналар уюми устидан баргисурх печаклари ўсиб чиққан, бомбалар портлашидан сўнг очилган, қўзикориндай пайдо бўлган товукхона янглиғ кулбаларга макон бўлган ясси яйдоқликлар-чи? Аммо уриниши беҳуда – у эслай олмади; ёрқинлиги кўзни қамаштирадиган, сарзамини йўқ ва, асосан, ноаниқ, мужмал парча-парча сахналардан бўлак ҳеч нарса ёдида қолмаган.

Ҳақиқат вазирлиги – янгитилда¹ Ҳақваз – атрофда яс-

¹ Янгитил – Океаниянинг расмий тили. Иловага қаранг.

танган ҳамма нарсадан кескин ажралиб турарди. Бу маҳобатли, эхромона бино бўлиб, оқ бетони ярқирарди, бино айвон устидан айвон уланиб, 300 метргача кўкка юксалган эди. Уинстон турган жойидан партиянинг бинонинг оқ пештоқига салобатли ҳарфлар билан битилган учта шиорини бемалол ўқий оларди:

УРУШ – ТИНЧЛИКДИР.

ЭРК – ҚУЛЛИКДИР.

БИЛИМСИЗЛИК – КУЧДИР.

Миш-мишларга қараганда, Ҳақиқат вазирлигининг ер устида уч мингта ва яна ер остида шунча хонаси бор. Лондоннинг турли томонларида яна учта худди шундай маҳобатли бино қурилганди. Улар шаҳар устида шу қадар маҳобатли юксалган эдики, “Ғалаба” тураржой уйининг томидан бу тўрт бинони бирваракайига кўриш мумкин эди. Бу биноларда тўртта вазирлик, бутун давлат девони жойлашган эди: ахборотни, таълимни, дам олишни ва санъатни тартибга солувчи Ҳақиқат вазирлиги; уруш қилувчи Тинчлик вазирлиги; ҳуқуқ-тартиботни сақлаш билан шуғулланувчи Муҳаббат вазирлиги ва иқтисодга масъул бўлган Фаровонлик вазирлиги. Янгитилда айтганда: Ҳақваз, Тинчваз, Муҳваз ва Фарваз.

Муҳаббат вазирлиги чинакамига мудҳишларидан бири эди. Унинг деразалари йўқ эди. Уинстон бирор марта унинг остонасидан ҳатлаб кирмаган, унга ярим километрдан яқинроқ бормаганди. У ерга фақат расмий иш билан кириш мумкин эди, шунда ҳам тикан симли тўсиқлар ора-лаб, темир эшиклардан ва яширин пулемётлар уясидан ўтиб бориш лозим эди. Ҳатто унинг ташқи тўсиқларига олиб борувчи кўчаларда ҳам бўғимли таёқлар билан қуролланган, қора кийимли, маймунбашара кўриқчилар айланиб юрарди.

Уинстон кескин ўгирилди. Юзига сокин кўтаринкилик тусини берди, телекран олдида шундай шодон кўриниш лозим эди. Кейин хонанинг бошқа томонига,

мўъжаз ошхонага ўтди. Вазирликдан қайтаётганда унинг ошхонасидаги тушликдан воз кечганди. Уйда эса егулик йўқ эди – бир бўлак қора нон қолган, уни ҳам эртангига асраш керак эди. У жавондан “Ғалаба жиншароби” деб ёзилган жўн қоғоз ёпиштирилган, рангсиз ичимлик солинган шиша идишни олди. Жиншаробнинг мазаси расво, қўланса ҳидли хитой гуручидан олинган ароққа ўхшарди. Уинстон ундан бир чой қошиқ миқдорида куйиб, бир дам руҳини жамлади, худди дори ичаётган бемордай ичимликни ютиб юборди.

Унинг юзи дарҳол кизарди ва қўзлари ёшланди. Ичимлик худди азот кислотасига ўхшарди. Бундан баттари: бир ютумдан сўнг гўё кимдир чарм таёқда бўйнингга орқадан ургандек бўлар эди. Аммо бироздан сўнг ошқозондаги жизғанаклик юмшади, дунё кўзга чиройли кўрина бошлади. У “Ғалаба сигареталари” деб ёзилган ғижимланган боғламдан сигаретани суғуриб олдида, паришонхотирлик билан уни тикка тутиб турди. Сигаретадаги тамакининг ҳаммаси ерга тўкилди. Кейинги сигаретани Уинстон эҳтиёткорлик билан саришталади. У хонага қайтиб, телекраннинг сўл томонидаги стол қаршисида ўтирди. Стол остидаги тортмадан ручка, сиёҳ солинган шиша идиш ҳамда қизил қопламали, мрамар тусли қалин дафтарни олди.

Номаълум сабабга кўра, бу хонадаги телекран ноодатий шаклда ўрнатилган эди. У деворнинг бутун хона кўринадиган томонига эмас, узунчоқ томонига – дераза қаршисида ўрнатилганди. Унинг чап томонида унчалик чуқур бўлмаган, эҳтимол, китоб жавони учун мўлжалланган тоқча бор эди, Уинстон шу ерга ўтирган эди. Тахмоннинг ичкарироғида ўтирган одам телекраннинг назаридан четда бўларди, тўғрироғи, телекран уни кузата олмасди. Албатта, уни эшитишлари мумкин эди, аммо у ерда ўтирган одамни кузатиб бўлмасди. Хонанинг бу тахлит ноодатий жойлашуви уни ҳозир қилмоқчи бўлган

иши билан шуғулланишга қисман туртки берганди.

Бундан ташқари, тортмадан чиқарган ўша дафтар ҳам уни шунга ундаганди. Дафтар жуда чиройли эди. Силлик, сутранг қоғоз вақт ўтиб бироз сарғайган – бунақа қоғоз яқин қирқ йил, балки ундан ҳам кўпроқ вақтдан буён ишлаб чиқарилмай кўйган. Уинстоннинг тахминича, бу китоб ундан ҳам қадимийроқдай. У бу китобни жинкўчалардан иборат маҳалладаги (қайси биридан эканини ҳозир эслай олмайди) эски-туски увадаларни сотадиган дўкончада кўрган ва уни сотиб олгиси келиб қолганди. Партия аъзолари оддий дўконларга бориб савдо қилиши мумкин эмасди (буни “Маҳсулотларни эркин бозордан харид қилиш” деб аташарди), аммо бу тақикқа доим ҳам риоя қилинмасди: туфли боғичлари ёки устаранинг тиглари сингари кўплаб майда-чуйдаларни бошқа жойдан топиб бўлмасди. Уинстон тезгина у ён-бу ёнга аланглаб, дўкончага ўзини урди ва дафтарни икки ярим долларга сотиб олди. Нега сотиб олганини ўша топда ўзи ҳам билмасди. У дафтарни иш жомадонига солганча уйга ўғринча олиб келди. Ҳеч нарса ёзилмаган ҳолида ҳам бу дафтарни сақлаш номақбул эди.

У кундалик ёзишга тараддудланган эди. Бу ғайриқонуний эмасди (қонунлар бўлмагани боис ғайриқонунийликнинг ўзи мавжуд эмасди), аммо башарти кўлга тушса, Уинстонни ўлим жазоси ёки камида йигирма беш йилга мажбурий меҳнат лагерига сургун бўлиш кутарди. Уинстон ручкасига перони ўрнатди ва мойини кетказиш учун ялаб кўрди. Бунақанги сиёҳдонга ботириб ёзиладиган пероли ручка эскилик ҳисобланарди. Ундан ҳатто имзо кўйиш учун ҳам жуда оз фойдаланишарди. Уинстон бу ручкани яширин тарзда, бироз қийинчилик билан топганди. Чунки унинг фикрича, бу ажойиб сутранг қоғоз сиёҳли қалам билан эмас, ҳақиқий сиёҳ билан перода ёзишга лойиқ эди. Очиги, у қўлда ёзишга ўрганмаганди. Қисқа қайдлардан бошқасини у сўзёзгичга айтиб ёздирарди. Аммо ҳозирги

қилмоқчи бўлган иши учун овоз ёзиш тўғри келмасди. У перони сиёхга ботирди-ю, бирор сония каловланиб турди. Қорнида аллақандай титроқ турди. Қоғозга қаламнинг учини теккизиш – ҳал этувчи қадамдир. Кичик, эгри-қийшиқ ҳарфлар билан ёзди:

1984 йил, 4 апрель.

Ўзини орқага ташлаб, ўтирғичга суянди. Ўзининг буткул иложсизлигини сизди. Ростдан ҳам ҳозир 1984 йилми, у анигини билмасди. Тахминан шундай бўлса керак, чунки у 1944 ёки 45 йилда туғилгани, ёши эса 39 да эканига амин эди. Аммо энди бирор санани аниқ белгилашнинг имкони йўқ, камида бир ёки икки йилга хато қиласан.

У бирдан ўйлаб қолди: бу кундалик ўзи ким учун ёзилмоқда? Келажак учун, ҳали туғилмаганлар учун. Унинг хаёли вараққа битилган тахминий сана устида айланар ва бехосдан айланиб келиб, Янгитилдаги “қўшификр” сўзига туртинганди. У илк бор бошлаган ишининг бутун кўламини ҳис қилди. Келажак билан қандай мулоқот қилиш мумкин? Бу табиатан имконсиз: ё эртанги кун ҳам бугунгига ўхшаш бўлади ва унинг додини ҳеч ким эшитмайди, ёки эртанги кун бошқача бўлади ва Уинстоннинг арзу додини улар тушунолмайдилар.

Уинстон вараққа безрайиб, маъносиз боққанча ўтирарди. Телекрандан кескин ҳарбий мусиқа жаранглади. Ажабо, у нафақат ўз фикрларини ифодалаш қобилиятини йўқотган, балки нима демоқчи эканини ҳам унутганди. У бу дақиқа учун неча ҳафталаб тайёрланганди, бу ерда жасоратнинг ўзи етарли эмаслиги хаёлига ҳам келмаганди. Ёзишнинг ўзи қийин эмас. Миясида йилларча жаранг бераётган сўнгсиз хавотирли монологни қоғозга туширса бас. Мана, бу монолог ҳам тамом бўлди. Тўпиғидаги яра чидаб бўлмас даражада қичимсиради. Оёғини қашлашга ҳам қўрқарди – қашланган ердан яллиғланиш бошланарди. Дақиқалар чакиллаб томарди. Қоғознинг оқлиги, тўпиғи-

даги қичима, тантанали мусиқа овози ва бошининг энгил чайқалиши, сармастлиги – у шуларнигина ҳис қиларди.

Ва бирдан саросимада ёзишни бошлади, нима ёзаётганини унчалик ҳам фаҳмламасди. Жуда майда, болаларча эгри-қийшиқ сатрлар гоҳ юқорига, гоҳ куйига тушиб кетар, аввал бош ҳарфлар, кетидан нуқталар ҳам тушиб қола бошлади:

1984 йил, 4 апрель. Кеча кинода. Ҳаммаси ҳарбий фильмлар. Биттаси жуда яхши, қаердадир Ўрта денгизда қочқинлар кетаётган кемага бомба зарбаси берилмоқда. Томошабинлар гавдали бақалоқ эркакнинг вертолёт таъқибидан сузиб қочишига уриниши акс этган саҳналардан завқланарди. Аввал биз уни сувда дельфин каби шалолаб сузишини кўрамиз, кейин унга юқоридан қараймиз – у вертолётдан нишонга олинади, бадани илма-тешик бўлади, ён-атрофи қизғин тус олади ва қочоқ тешикларидан сув киргандай чўка бошлайди. Унинг чўкишини томошабинлар қаҳқаҳа отиб қаршилайдилар. Кейин болалар тўла чармқайиқнинг тепасида вертолёт чарх уриб айланади. Қайиқнинг бурун қисмида ўрта ёшлардаги яҳудийбашара аёл қўлида уч ёшлардаги болакайни қучоқлаб ўтирарди. Болакай кўрқувдан чирқиллаб, бошини аёлнинг кўкрагига яширади, гўёки унинг ичига кириб кетишига уринади, ўзи ҳам кўрқувдан адо бўлган аёл болани тинчлантиришига уриниб, қўли билан яширади. Аёл гўёки қўллари билан ўқни қайтара оладигандай, болани яхшироқ пана қилишига уринади. Кейин вертолёт уларнинг устига 20 килоли бомбани ташлайди, ваҳшатли портлашдан қайиқ парча-парча бўлиб кетади. Кейинги кадр янада ажойиб: боланинг узилган қўлчаси юқорига, осмонга отилади, уни вертолётнинг ишиша ойнасида суратга олишган, шекилли, учиб келаётган қонли қўлчаларни кўриб партия аъзолари жарангдор қарсақ чаладилар, бироқ пастда қора халқ пролетариат, яъни

проллар² ўтирган ердан қанақадир жайдари аёл жанжал кўтаради ва буни болаларга кўрсатиши мумкин эмас, деб қичқиради, “Болаларга кўрсатишга арзимаиди, арзимаиди”, дея бақиради у ва полициячилар уни олиб чиққунча увуллайди. Унга ҳеч нарса қилишмаса керак, проллар валдирайверади, бу пролларга хос табиий қилиқлар, тепадагилар пролларнинг фикрига парво ҳам қилмай қўйишган...

Уинстон ёзишдан тўхтади, кўлининг томир тортишидан азоб чекарди. Нега қоғозга бу бемаъни нарсаларни ёзганини ўзи ҳам билмасди. Аммо қизиғи шу эдики, у қоғозга мук тушиб ёзаётганда хотирасида буткул бошқа нарса тиниқлаша бошлади, шу қадар тиниқлашдики, уни хозироқ қоғозга тушириш мумкин эди. Хотирасида тиниқлашган айнан ўша ҳодиса туфайли у бугун уйга қайтиб, тўсатдан кундалик ёзишга киришишга қарор қилган.

Ҳодиса – агар бу мубҳамликни “юз берди” деб аташ мумкин бўлса – эрталаб вазирликда юз берди.

Вақт соат 11:00 га яқинлашаётганди. Уинстон ишлайдиган “Хужжатлар бўлими”да ходимлар курсиларни хоналардан олиб чиқиб, катта даҳлизнинг ўртасига – катта телеэкран қаршисига териб қўяётган, Икки Дақиқа Нафратга тайёрланаётган эди. Уинстон ўрта қаторлардаги ўз одатий жойига ўтиришга чоғланганди, тўсатдан яна икки киши пайдо бўлди: юзлари таниш, аммо улар билан гаплашмаган эди. Улардан бири у йўлақларда тез-тез учратиб турадиган қиз эди. Унинг исмини билмасди, аммо “Адабиёт бўлими”да ишлашидан хабардор эди. Унинг гоҳида мойли қўлларида ускуна миҳларини бурагич калит билан юришига қараганда, аёл роман ёзадиган машиналардан бирига хизмат кўрсатарди. Қизнинг юзи сепкилли, қалин сочлари тўқ рангда, ёши йигирма еттиларда эди; ўзига ишонч билан, спортчилардай шахдам

² Прол – ишчилар синфи вакили. *Тарж.*

харакат қиларди. Коржомасининг белидан бир неча қават айлантириб маҳкам боғланган алвон қайиш – “Сексга қарши ёшлар лигаси”нинг рамзи – унинг адл қоматини кўз-кўз қиларди. Уинстон илк учрашгандаёқ уни ёктирмаганди. Нима учунлигини ҳам биларди. Қиздан ҳоккей майдонларининг, совуқ сувда сузишнинг, сайёҳлик сафарларининг, умуман олганда, бенуқсонликнинг нуқси тараларди. У деярли ҳамма аёлларни, айниқса, ёш ва ёқимли аёлларни ёмон кўрарди. Партиянинг энг ашаддий мухлисалари, шиорларнинг жарчилари, ҳаваскор жосуслар ва шаккоқларни излаб юрувчи исковучлар айнан аёллар, аввало, ёш аёллар эди. Бу қиз бошқалардан ҳам хавфли кўринарди. Бир куни у билан йўлакда тўкнаш келиб қолди, қиз кўз қирини ташлади, гўё назари тешиб ўтгандай бўлди – унинг юрагига қора кўркув кирди. У ҳатто бу қиз Фикр полициясининг агенти бўлса керак, деган гумонга борди. Дарвоқе, бундай бўлиши эҳтимоли оз. Уинстон ўзини ноқулай сизди, қизни ҳар кўрганида кўнглида кўркув аралаш адоватни ҳис қиларди.

Аёл билан бирга О’Брайен ҳам кирди, у Ички партиянинг аъзоси эди, лавозими ҳам шу қадар муҳим ва юксакда эдики, Уинстоннинг бу кимса ҳақидаги тасавурлари мубҳам эди. Ички партия аъзосининг қора коржомасини кўриб, телекран қаршисида ўтирганлар бир лаҳза жимиб қолишди. О’Брайен баланд бўйли, бўйни йўғон, дағал юзли миқти эркак эди. Қиёфаси ваҳимали бўлгани билан истараси совуқ эмасди. Унинг бурнидаги кўзойнакни тез-тез тўғрилаб қўйиш одатида ғалати бир дилтортарлик сезиларди. Бу одат – агар кимдадир бу ҳақда оз бўлса-да тушунча қолган бўлса – тамаки қутисини таклиф этиб турган ўн саккизинчи аср асилзодасининг қилиғини эслатарди.

14 | Ўн йил мобайнида Уинстон, эҳтимол, О’Брайенни узоғи билан ўн марта кўргандир. О’Брайеннинг нимасидир уни ўзига торгарди, бунинг сабаби фақатгина унда оғир вазнли боксчилардек қомати ва тарбиялилиқ ўртасидаги

уйғунлик борлиги учун эмасди. Уинстон О’Брайеннинг ҳам сиёсий эътиқоди комил бўлмаса керак деган гумонда эди. Эҳтимол, бу гумон ҳам эмас, балки умид эди. Унинг афт-ангори шундай таассурот қолдирарди. Бироқ, эҳтимол, унинг чехрасида партия ақидаларидан шубҳаланиш эмас, шунчаки ақллилик акс этаётгандир. Нима бўлганда ҳам, у билан яккама-якка, телекран назаридан панада гаплашса бўладиган одамдай тасаввур уйғотарди. Уинстон бирор марта ҳам буни синаб кўрмаган; бунга қурби ҳам етмасди. О’Брайен соатига қаради: қарийб 11:00, “Хужжатлар бўлими”да Икки Дақиқа Нафрат яқунлангунча қолишга қарор қилди. У Уинстон билан бир қаторда, икки ўриндик нарида ўтирди. Уларнинг ўрталарига Уинстон билан ёнма-ён ишлайдиган паканагина малласоч аёл жойлашди. Қора сочли қиз орқа ўриндикқа жойлашди.

Девордаги катта телекрандан бадоҳанг, қаҳрли нутқ ва ғичирлаш овози эшитилди – гўёки мойланмаган улкан машина ишга тушгандай бўлди. Бу товушдан бошда сочлар тикка турар ва тишлар ғичирларди. Нафрат бошланди.

Одатдагидай экранда халқ душмани Эммануэл Голдстейннинг қиёфаси кўринди. Томошабинлар ларзага туша бошлади. Малла сочли пакана аёл кўркув ва нафратдан чинқириб юборди. Муртад ва хоин Голдстейн қачондир олис ўтмишда (шу қадар олиски, қачонлигини кимса эслай олмайди) партия раҳбарларидан бири, Катта Оғага деярли тенг шахс эди. Кейин аксилинқиლობчилик йўлига ўтди, ўлимга ҳукм қилинди ва сирли тарзда қочиб, ғойиб бўлди. Икки Дақиқа Нафратнинг дастури ҳар куни ўзгарса-да, Голдстейн мавзуси ундан муқим ўрин эгаллаган эди. Бош хоин, партиянинг софлигини илк булғаган кимса. Партияга қарши қолган барча жиноятлар, барча бузғунчиликлар, сотқинликлар, хурофотлар, адашишлар унинг таълимотидан униб чиққан. У қаердадир яшайди, ҳамон тирик, фитна чиқариш билан банд: эҳтимол, денгиз ортида, хорижий хомийларининг ҳимояси остидадир,

эхтимол – шунақа миш-мишлар ҳам бор – шу ерда, Океанияда яшириниб юрибди.

Уинстонга ҳаво етишмай қолди. Голдстейннинг юзига оғрикли туйғуларсиз қарай олмасди. Лўппи оқ сочлар остидаги қуруққина жухудча афт-ангор, эчкисоқол, ақлли ва шу билан бирга, одамни ғижинтирадиган тушуниб бўлмас юз; учига кўзойнак қўндирилган киррадор узун бурун. Унинг ўзи ҳам, овози ҳам қўйникага ўхшарди. Голдстейн ҳар доимгидай партия таълимотларини дарғазаб фош қиларди; унинг танқидлари шу қадар муболағали ва мужмал эдики, ёш болани ҳам ишонтира олмас эди, айна чоғда, тингловчи бунини мендан бошқа ҳушёрлиги камроқ одам эшитса, унга ишониб қолади, деб ўйлаши мумкин эди. У Катта Оғани ҳақоратлар, партиянинг мустабидлигини фош қиларди. У Евросиё билан дарҳол ярашишни талаб қилар, сўз эркинлиги, матбуот эркинлиги, йиғилишлар эркинлиги, фикр эркинлигини тарғиб қиларди; у инкилобга хиёнат қилдинглар, деб шаллақиларча бақирарди. Унинг нутқидаги тез айтилган мураккаб сўзлар партия нотикларини масҳара қилаётгандай эди, ҳатто Янгитил сўзлари айтиларди, бу сўзларни партиянинг ҳар қандай аъзосидан кўпроқ ишлатарди. Шу аснода Голдстейннинг баландпарвоз гаплари ортида кимлар турганига шубҳа бўлмаслиги учун унинг кифаси ортида чорпахил, тўнг афт-ангорли евросиёлик аскарларнинг саф-саф шахдам қадам ташлаб кетма-кет чиқиб келишлари кўрсатиларди. Аскарлар этигининг бир тахлит гупурлаши Голдстейннинг маърашига жўр бўларди.

Нафрат бошланганига ўттиз сония ўтар-ўтмас, ўтирганларнинг ярми ғазабини босолмай жўша бошлади. Экрандаги ўзидан мамнун қўйбашара ва унинг ортидаги Евросиё қўшинларининг мудҳиш босимида чидаб бўлмас эди: бунинг устига, Голдстейнни кўриш, у ҳақда ўйлашнинг ўзи беихтиёр кўрқув ва ғазаб уйғотарди. Муҳолифатчи Голдстейнга бўлган нафрат Евросиё ва

Остосиёга бўлган нафратдан ҳам давомли эди, чунки Океания уларнинг бири билан урушганда иккинчиси билан сулҳ тузарди. Бироқ шуниси хайратланарлики, Голдстейнни ҳамма ёмон кўрса ва нафратланса-да, ҳар куни, кунда минг бор минбарларда, телекранларда, газета ва китобларда унинг таълимотини манфур бир сафсата сифатида фош қилишса-да, тор-мор этишса-да, масхаралашса-да, унинг таъсири сира камаймас эди. Унга ишонадиган соддадиллар йўлдан уришини кутиб лоп этиб чиқиб қоларди. Фикр полицияси унга эргашиб хоинлик, бузғунчилик қилганларни қўлга олмаган бирор кун йўқ эди. У давлатни ағдариш пайидаги улкан махфий кўшинни, фитначилар тармоғини бошқарарди. Бу кўшин “Биродарлик” деб аталишини тахмин қилишарди. Одамлар шивир-шивир қилиб, яширин тарқатилаётган, бузуқ фикрларни жамлаган қандайдир китоб ҳақида сўзларди – унинг муаллифи Голдстейн эди. Китобнинг номи йўқ эди. Одамлар у ҳақда “Китоб” деб гапиришарди, агар умуман гапиришса. Бунақа нарсалар ҳақида миш-мишлар орқали билиш мумкин эди. Партия аъзоси имкон қадар “Биродарлик” ҳақида ҳам, “Китоб” ҳақида ҳам гапирмасликка тиришарди.

Иккинчи дақиқада Нафрат жазавага айланди. Одамлар ўринларидан қўзғалишди ва Голдстейннинг маърашини босиш учун бор овозлари билан бақиришга тушишди. Малла сочли пакана аёл кичқиравериб, лоларанг тусга кирди, оғзи кирғоққа чиқиб қолган балиқникидай очилиб ёпиларди. Ҳатто О’Брайеннинг оғир юзи ҳам қизариб кетди. У қаддини тик тутиб ўтирар, унинг салобатли кўкраги кирғоққа урилган дарё тўлқинини қарши олгандек кўтарилиб-тушиб титрарди. Уинстоннинг орқасидаги қора сочли қиз “Чўчка! Чўчка! Чўчка!” деб кичқиришни бошлади, сўнг Янгитилнинг оғир луғат китобини олиб, телекранга отди. Китоби Голдстейннинг бурнига урилиб қайтди. Аммо овоз йўқолмас эди. Сал ўзига келган лаҳзада

Уинстон ўзи ҳам бошқалар қатори бақириб, ваҳшат билан курсининг суянчиғига ўзини ташлаётганини фаҳмлаб қолди. Икки Дақиқа Нафратнинг кўрқинч томони унда роль ўйнаш кераклиги эмас, балки инсон унга жўр бўлишдан ўзини тиёлмаслиги эди. Ўттиз сония чидасанг бас, у ёғига кўзбўямачилик шарт эмас. Кейин барча қатнашчилар кўрқув ва интиқомнинг жирканч жазаваси қомига тушади, ғаним башарасини болға билан мажақлаш, ўлдириш, азоблаш истаги одамдан одамга электр мисоли тарқайди. Одамлар ақлидан Мосуво бўлиб қийшаяди ва додлайверади. Айни пайтда бу ғазаб мавҳум ва бебошларча бўлади, уни пайвандчироқнинг тили каби истаган томонга буриш мумкин. Тўсатдан Уинстон Голдстейндан эмас, аксинча, Катта Оғадан, партиядан, Фикр полициясидан нафратлана бошлади. Шу лаҳзада унинг қалби ёлғонлар дунёсидаги оқиллик ва ҳақиқатнинг ягона ҳимоячиси, ёлғиз, мазах қилинаётган еретик билан эди. Бир лаҳзадан кейин у яна ёнидагиларга қўшилди, унга Голдстейн ҳақида айтилаётган ҳамма гаплар ҳақиқатдай туюлди. Шу тахлит Катта Оғага нисбатан яширин нафрати эҳтиромга айланди, Катта Оға ҳаммадан юксалди – Осиё ўрдасига қарши қоядай турган кўрқув билмас, қўл етмас ҳимоячига айланди. Голдстейн эса қувғиндалиги ва ҳимоясизлигига, тирик-ўликлиги ноёнлигига қарамасдан, ўзининг заиф овози билан тамаддун биносини вайрон қилишга қодир ёвуз жодугардек кўринарди.

Гоҳида фикрни жамлаб, нафратни у ёки бу нарсага қаратиш мумкин эди. Худди алғов-далғов тушдан уйғониб, ёстикдан бошни бехос кўтарган каби Уинстон иродасини даҳшатли бир тарзда таранглаштирди-да, экрандаги кимсага бўлган нафратини орқадаги қорасоч қизга йўналтирди. Тасавурида жуда ажиб, аниқ-тиниқ манзаралар жонланди. У бу қизни чарм таёқ билан бошлаб савалайди. Яланғоч ҳолда устунга боғлаб қўяди ва авлиё Себастьянни ўлдиришгандай ўқлар билан қонга ботиради.

Зўрлайди ва сўнгги акашак талвасасида томоғига тиф тортади. Бу қизни нима учун ёмон кўришини жуда аниқ тушунди. Ёшлиги, гўзаллиги ва жинссизлиги учун; у билан тўшакка ётишни истаса-да, бу орзуси ҳеч қачон ушалмаслигини тушунгани учун; жувоннинг нозик, хипча белларини унинг қўллари эмас, бокираликнинг рамзи бўлмиш жирканч алвон камар қучиб тургани учун ёмон кўради.

Нафрат ўзининг авж нуктасига чиқди. Голдстейннинг нутки яққол маърашга айланди ва унинг юзи ўрнида қўйнинг башараси кўринди. Кейин бу башара Евросиё аскарига қоришиб кетди: йирик ва даҳшатли аскар автоматдан ўқ ёғдириб томошабинлар устига юрди, гўё экранни синдириб чиқиб келадигандай эди, олдинги қаторда ўтирганлар курсилари суянчиғига қапишиб қолишди. Бироқ дарҳол енгил нафас олишди: ғаддор душман парчаланиб Катта Оғанинг бошига эврилди. Бу бош қора сочли, қора мўйловли бўлиб, қудратга ва сирли бир сокинликка тўла эди, катталигидан бутун экранни эгаллаб турарди. Катта Оға нима деганини ҳеч ким эшитмади. Жанг урҳоси ичида унинг далда бергувчи бир-икки сўзи, балки, тушунарсиздир, аммо айтилишининг ўзи таскин беради. Кейин Катта Оғанинг чехраси хиралашиб аста кўздан ғойиб бўлди, ўрнида партиянинг уч шиори кўринди:

УРУШ – ТИНЧЛИҚДИР.

ЭРК – ҚУЛЛИҚДИР.

БИЛИМСИЗЛИК – КУЧДИР.

Катта Оғанинг юзи яна бир неча лаҳза экранда турди: кўзларимиз қорачиғида у қолдирган из шу қадар ёрқин эдики, дарҳол ўчиб кетмас эди. Малласоч пакана аёл олдидаги курсининг суянчиғига қапишиб олганди. У ҳикир-ҳикир пичирлаб, “Халоскорим!” дегандек минғирлади ва қўлларини телекранга чўзди. Кейин юзини кафтлари билан ёпди. Афтидан, у дуо қилаётганди.

Шу он бутун мажлис аҳли секин, бир суръатда, паст

овозда, дона-дона қилиб ҳайқира бошлашди: “КА-О!.. КА-О!.. КА-О!” – яна ва яна, чўзиб, “КА” ва “О” ўртасида тўхтаб олиб айтишарди, бу оғир шовқинли овозда ғалати бир ёввойилик бор эди – кулокка ялангоёкларнинг гупурлаши ва улкан ноғораларнинг даранглаши эшитилиб кетарди. Бу ҳолат ўттиз сонияча давом этди. Умуман бундай ҳолат ҳис-ҳаяжон кучайган лаҳзаларда тез-тез юз берарди. Бу қисман Катта Оғанинг буюклиги ва донолигига куйланган мадҳия эди, аммо кўпроқ, катта эҳтимол билан, ўз-ўзини овутиш эди – одамлар бир маромда шовқин солиб уйғонган зехнларини чўктирардилар. Уинстоннинг ичи совиди. Икки Дақиқа Нафратда у ҳам умумий хушсизликка берилишдан ўзини тиёлмас эди. Аммо бу “КА-О!.. КА-О!” деган ёввойи ҳайқирик доимо уни даҳшатга соларди. Албатта, у ҳам бошқалар билан бирга бақирар, шусиз иложи ҳам йўқ эди. Туйғуларингизни яшириш, юз ифодангизни бошқариш, бошқалар нима қилса, шуни такрорлаш – булар инстинкт. Аммо оралиқда бир-икки лаҳза ўтдики, кўзларининг ифодаси уни сотиб қўйиши мумкин эди. Айни шу пайтда ғалати ҳодиса юз берди – агар ростдан юз берган бўлса.

У О’Брайен билан кўз уриштириб олди. О’Брайен аллақачон туриб олган. Кўзойнагини ечган, ҳозир эса яна уни тақиб, бурни учига ўзига хос тарзда қўндираётган эди. Аммо сониянинг қандайдир қисми ичида уларнинг кўзлари тўқнашди ва ана шу оний лаҳзада Уинстон тушунди – ҳа, тушунди! – О’Брайен ҳам у ўйлаган нарса-ни ўйлапти. Бунини бошқача тушуниш мумкин эмас. Гўёки уларнинг онги очилиб, фикрлари кўзлар орқали бири-бирига оқиб ўтди. “Мен сиз билан, – дегандай бўлди О’Брайен. – Нимани ҳис қилаётганингизни яхши биламан. Ёмон кўришингиз, нафратланишингиз, жирканишингизни биламан. Аммо хавотирланманг, мен сиз томондаман!” Аммо ақлнинг бу чакнаши зумда ўчди ва О’Брайеннинг юзи яна бошқаларники сингари писмиғона тус олди.

Мана, бўлгани шу. Уинстон шубҳаланиб қолди, ўзи ростдан шундай бўлди? Бу ҳолат бошқа такрорланмади. Фақат бир томони бор: бу ҳодиса унга ишонч, умид берарди – партиянинг ундан бошқа ҳам душманлари бор. Эҳтимол, фитнесчилар ҳақидаги миш-мишлар ёлғонмасдир, “Биродарлик” ҳам ҳақиқатда мавжуддир! Тинимсиз ҳибсга олишлар, иқдорлар ва қатлларга қарамасдан, “Биродарлик”нинг шунчаки афсона эмаслигига тўла ишонч йўқ эди. Айрим кунлари у бунга ишонар, бошқа кунни – ишонмасди. Аниқ далиллар йўқ эди, тайинли бир нарсани англатмайдиган ишоралар: қулоққа элас-элас ча-лингун узук-юлуқ суҳбатлар, ҳожатхона деворларидаги хира ёзувлар, яна бир гал нотаниш икки одамнинг учрашиб, бир-бирига қарата маънодор қўл ҳаракатлари қилгани. Фақат тусмоллар. Буларнинг бари унинг тасавури меваси бўлиши эҳтимоли катта. У О’Брайен томонга қарамасдан ўз хонаси томонга юрди. У билан бу бир лаҳзалик алоқани яна давом эттириш фикри хаёлига ҳам келмасди. У билан яқинроқ бўла олганида ҳам, бу жуда хавфли эди. Улар бир лаҳза маънодор кўз уриштиришди, шу билан ҳикоя тамом. Бироқ ёлғизлик исканжасида яшашга мажбур одам учун шу лаҳза ҳам эса қоларли воқеа эди.

Уинстон бир силкиниб олди, бақамти ўтирди. Кекирди. Ошқозонидаги жиншароб бўғзига келарди.

Унинг кўзлари яна вараққа термилди. Кўрдик, тизгинсиз хаёлларга берилган пайтда унинг қўллари ғайриихтиёрий тарзда ёзишда давом этаётганди. Бироқ бу энди олдингидай акашак, қинғир-қийшиқ ёзувлар эмасди. Қалам силлиқ қоғоз устидан шавқ билан йўрғалар, катта-катта босма ҳарфлар билан ёзарди:

ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!

ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!

ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!

ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!

ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!

Қатор ва қатор, варақнинг ярми тўлиб бўлганди.

Уни саросима босди. Бемаъни саросима: бу сўзларни ёзиш кундалик тутишнинг ўзидан хавфлироқ эмас эди. Шунга қарамасдан, унда бузилган варақларни йиртиб ташлаш ва бу машғулоти уни умуман йиғиштириш истаги пайдо бўлди.

Аммо у бундай қилмади, бунинг фойдасизлигини билди. У “*ЙЎҚОЛСИН КАТТА ОҒА!*” деб ёзадими ёки ёзмайдими, ёки кундалик тутишни давом эттирадими ёки йўқ – фарқи йўқ. Фикр полицияси барибир уни тутиб олиши мумкин. У қилиб бўлди – қоғозга қаламни теккизмаганда ҳам, қилган бўларди – барча жиноятларни қамраб олган жиноятни аллақачон қилган эди. Фикрий жиноят – улар шундай аташарди. Фикрий жиноятни мангу пинҳон сақлаб бўлмайди. Сен қанчадир вақт, ҳатто йилларча чап бериб юришинг мумкин, бироқ эртами-кечми сени топишади.

Бу истисносиз, тунда рўй беради – кечаси ҳибсга олишади. Тўсатдан уйғотишади, дағал қўллар елкангни силкийди, чироқлар кўзингда ялтирайди, ўриндигинг атрофини ковоғи уйилган шахслар куршаб олади. Аксар ҳолларда суд бўлмайди, ҳибс ҳақида бирор ерда хабар берилмайди. Одам тўсатдан йўқолади, ҳамиша шундай – тунда. Исминг рўйхатлардан ўчирилади, изинг ҳам қолмайди, сенинг қачондир бор бўлганинг ҳам инкор этилади ва унутиласан. Сен бекор қилиндинг, йўқ этилдинг: ҳамма кўниккан иборага кўра, “буғланиб” тамом бўлдинг.

Уни бир он ваҳима босди. Шошганча қийшиқ ҳарфлар билан ёза бошлади:

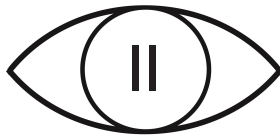
Мени отишади, менга барибир, ансамдан, гарданимдан отишсин, менга барибир, Катта Оға йўқолсин!

22

У бош кўтариб, курси суянчиғига ўзини ташлади, ўз-ўзидан уялди, ручкани қўйди. Кейин бутун вужудида титроқ турди. Эшикни тақиллатишди.

Дарров-а! У сичқондек тек ўтирарди, ким бўлсаям тақиллатиб, кейин кетади, деб беҳуда умид қилди...

Аммо, йўқ, яна тақиллатишди. Бундай ҳолатда энг ёмони каловланишдир. Юраги дўмбирадай дукулларди, аммо узоқ машқлар давомида қотган юзи хотиржам эди. У ўрнидан турди ва қийналиб эшикка борди.

Уинстон эшик очиш учун тутқични ушлади-ю, стол устида кундаликни очик қолдирганини кўрди. “КАТТА ОҒА ЙЎҚОЛСИН!” деган ҳайбатли ёзувга тўла дафтарни хонанинг у чеккасидан ҳам кўриш мумкин эди. Ақл бовар қилмас тентаклик қилди. Йўқ, ўйлади у, ҳатто саросима ҳолатида ҳам оппоқ қоғозни сиёҳи қотмай ёпиб расво қилишни истамаганди.

У чуқур нафас олди ва эшикни очди. Баданида енгиллик югурди. Остонада сийрак сочлари тўзғиган, ажин тўла юзларида уқубат акс этган рангпар бир аёл турарди.

– Ой, ўртоқ, – мингирлаган овозда гап бошлади аёл, – уйингиздасиз деб ўйлагандим. Бизникига кириб, ошхонадаги жомаширни кўриб беролмайсизми? Тиқилиб қолган кўринади...

Бу шу қаватдаги кўшнининг хотини Парсонс хоним эди (Партия “хоним” деган сўзни маъқулламас, ҳаммани “ўртоқ” дейиш лозим эди, аммо айрим аёлларга беихтиёр шундай мурожаат қилади киши). Аёлнинг ёши ўттизларда бўлса ҳам, анча қарироқ кўринарди. Унинг ажинларига чанг ўтиргандай туюлар эди. Уинстон унинг ортидан эргашди. Бунақа кундалик ҳаваскор устачилик малол келарди. “Ғалаба” уйи эскирган, 1930 йилда ё шу атрофда қурилган бино эди, ҳозир путур етган эди. Деворлар ва шифтдан доим сувоқ кўчиб тўкилар, ҳар қаттиқ совуқда қувур ёрилар, озроқ қор ёгса, томдан сув сизиб ўтар,

иситиш тизими ярим босимда ишларди – албатта, агар иқтисод қилиш учун ўчириб қўйилмаган бўлса. Агар ўзинг тузата олмасанг, тузатиш ишларига масъул юқори мартабали қўмиталарнинг фармойиши зарур бўларди, уларга эса деразанинг синган ойнасини тузатиш учун ҳам икки йил керак бўларди.

– Албатта, Том уйда бўлганда эди... – минғирлади Парсонс хоним.

Парсонсларнинг хонадони Уинстонниқидан каттароқ, харобалиги ҳам ўзига хос эди. Ҳамма буюмлар ғижимланган ва топталгандай эди, гўё бу уйни улкан ва ёвуз бир ҳайвон кириб, тўзителиб кетгандай. Спорт ашёлари: ҳоккей таёқлари, боксчиларнинг чарм қўлқоплари, тешик футбол тўпи, тер ҳиди анкиган, астари ағдарилган иштончалар ерда сочилиб ётарди. Столда ювуқсиз идишлар билан бирга ғижимланган машқ дафтарлари турар эди. Деворга “Ёшлар Лигаси” ва “Жосуслар”нинг алвон байроқлари, Катта Оғанинг сурати солинган плакат осилган эди. Бутун уйда бўлгани каби бу ерда ҳам қайнатилган қарам ҳиди анқирди, аммо бу ҳидни кучли тер ҳиди босиб кетарди. Бу ҳид, гарчанд қандай сезилганини англаб бўлмаса-да, ҳозир уйда бўлмаган одамнинг ҳиди эканини бир нафас олгандаёқ билиш мумкин эди. Бошқа хонада кимдир хуштак ва ҳожатхона қоғози билан ҳали ҳам телекрандан янграётган ҳарбий мусиқага жўр бўлишга интиларди.

– Бу болалар, – Парсонс хоним хавотир билан эшикка назар ташлаб қўйди. – Улар бугун уйда қолган. Ва албатта...

Унинг гапини охирига етказмаслик одати бор эди. Ошхонадаги идиш-товоқ ювадиган жомашир ифлос яшил оқовага тўла, ҳиди қарам ҳидидан ҳам баттар эди. Уинстон тиз чўкканча қувурнинг бурчагини кўздан кечирди. У қўл ишини жуда ёмон кўрар, эгилишни ёқтирмасди – бу ҳолатда уни йўтал тутарди. Парсонс хоним иложсиз кўз тикиб турарди.

– Албатта, агар Том уйда бўлганда эди, ўзи ҳаммасини саранжомларди, – деди аёл. – Том бунақа ишларни ёктиради. Унинг қўллари тилло. Том...

Оқова тиқилиши ойлаб олдин бошланган, Том Парсонс эса эрталаб ишга кетганди.

Парсонс Уинстон билан бирга Ҳақиқат вазирлигида ишларди. У семиз, аммо ҳаракатчан одам бўлиб, ўтакетган аҳмоқ эди – ақли заиф, аммо ҳовлиқиб, жўшиб ишларди. Исталган разил топширикни ортиқча савол бермай сидкидилдан бажарадиган бундай ишчанларга партия Фикр полициясидан ҳам кўра кўпроқ суянарди. Ўттиз беш ёшида у “Ёшлар” лигасини истамайгина тарк этди; бу лигага киришдан олдин у керагидан бир йил ортиқ жосуслик ҳам қилганди. Вазирликда у ақлий қобилятни талаб қилмайдиган майда лавозимда эди. Бошқа томондан, у спорт кўмитасининг ва сайёҳлик сафарлари, стихияли намойишлар, тежаш кампаниялари ва бошқа кўнгилли ташаббуслар учун масъул бўлган турли кўмиталарнинг етакчи арбобларидан бири эди. У муштугини лабига кўндирганча ўзига хос камтарона кибр билан Жамоатчилик марказида тўрт йил мобайнида ўтказилган бирорта кечадан қолмаганини фахрланиб гапириб бериши мумкин эди. Тинимсиз ишлашини кўрсатувчи, истаган одамни ағдарадиган тер ҳиди у билан ҳаммиша ҳамроҳ эди, бирор жойдан кетса, ўрнини билдириб турарди.

– Сизда бурама калит борми? – сўради Уинстон кувурни бирлаштириб турган гайкани тутганча.

– Бурама? – Парсонс хоним кўзларини пирпиратиб такрорлади. – Рости, билмайман. Балки, болалар...

Қадам товушлари эшитилди, ҳуштак чалинди, болалар хонага бостириб киришди. Парсонс хоним калит келтирди. Уинстон сувни туширди ва ижирганиб кувурдан шилимшиқ сочлар тутамини тортиб олди. Кейин совуқ сувда бармоқларини астойдил ювди ва бошқа хонага ўтди.

– Қўлингни кўтар! – деб ёввойиларча товушда унга кичкиришди.

Кўрамгина тўққиз ёшли болакай стол остидан чикиб унга ўйинчоқ пистолетини ўқталди, ундан икки ёш кичик синглиси ёғоч билан нишонга олди. Иккаласи ҳам жосуслар кийимида – яшил иштонча, қўнғир кўйлақда бўлиб, кизил галстук таққан эди. Уинстон кўлини кўтарди, аммо ёқимсиз ҳис ичида қолди: болакай ҳаддан зиёд ғазабда эди, ўйин эмас, ростакамига ўхшарди.

– Сен хоинсан! – чинқирди болакай. – Сен – фикрий жиноятчи! Сен Евросиё жосусисан! Мен сени отиб ташлайман, мен сени буглаб юбораман, мен сени туз шахталарига сургун қиламан!

Улар унинг атрофида бирдан ирғишлай бошладилар, тинимсиз кичқирардилар: “Хоин! Фикрий жиноятчи!” – кизча ҳам болакайнинг ҳар бир ҳаракатини такрорларди. Яқинда одамхўрларга айланадиган йўлбарсчаларнинг ҳаракати уни бироз ҳуркитди. Болакайнинг кўзларида қатъиятли шафқатсизлик, Уинстонни уриш ёки тепкилаш истаги аниқ кўринарди ва у билардики, тез орада бунга етарли кучи ҳам бўлади, бироз улғайса бўлди. Яхшиям пистолети ҳақиқий эмас ҳозирча, деб ўйлади Уинстон.

Парсонс хонимнинг асабий назари гоҳ Уинстонга тушар ва яна болаларга қайтарди. Бу хона ёруғроқ эди ва Уинстон қизиксиниб қаради, аёлнинг ажинларига ростдан ҳам чанг қўнган эди.

– Тўполон қилишяпти, – деди у. – Осилганларни кўришга олиб бормаганим учун хафа улар, сабаби шу. Мени улар билан боришга вақтим йўқ, Том ҳали-бери ишдан келмайди.

– Нега биз қандай осишаётганини кўра олмаймиз? – бола ваҳшатли чинқирди.

– Қандай осишаётганини кўришни истайман! Осилларини кўргим келяпти! – ялинди кизча ҳам, айланиб сакрар экан.

Уинстоннинг ёдига тушди, бугун кечқурун Паркда евросиёлик асирларни – уруш жиноятида айбланганларни

ошишади. Бу машхур томошани ойда бир марта ўтказишади. Болалар бу оммавий томошани кўришга олиб боришларини талаб қилиб хархаша қилишади. У Парсонс хонимникидан чикиб, ўз эшигига қараб кетди. Даҳлизда олти қадам қўйишга улгурмади ҳамки, нимадир орқа бўйнига чидаб бўлмас оғритиб урилди. Худди кипқизил чўгга айланган сим санчилгандай бўлди. У турган жойида ортга ўгирилди ва Парсонс хоним ўғлини эшикка судраб кираётганини, бола чарм тошоткичини чўнтагига жойлаётганини кўрди.

– Голдстейн! – бола эшик ёпилиши олдидан бақирди. Уинстонни ҳаммасидан ҳам кўпроқ онанинг оқиш юзларида акс этган иложсиз қўрқув ҳайратга солди.

Уинстон хонасига қайтди, телекран олдидан тезда ўтиб, бўйнини силаганча, стол олдида ўтирди. Телекранда ҳарбий мусиқа тинди ва кескин ҳарбийча овоз дағал бир завқ билан янги сувда сузувчи қальанинг ҳарбий аслаҳаларини тасвирлай бошлади, бу қалъа Исландия ва Ферер ороллари ўртасида лангар ташлаган экан.

Шўрлик аёл, деб ўйлади у, бунақа болалар билан ваҳшат ҳаётини кечирса керак. Бир-икки йил ўтиб, улар ғоявий йўлдан озишини фoш қилиш учун ўз онасини кечаю кундуз кузатадиган бўлади. Ҳозир деярли барча болалар одамда кўрқув уйғотади. Энг ёмони, “Жосуслар” каби ташкилотлар воситасида болаларни битталаб жиловлаб бўлмас ёввойиларга айлантиришмоқда, айти пайтда, бу болаларда партия интизомига қарши исён қилиш истагини пайдо қилмайди. Аксинча, партия ва у билан боғлиқ ҳамма нарсага эҳтиром кўрсатадилар. Қўшиқлар, намоийшлар, байроқлар, юришлар, ўқув милтиқлари билан машғулотлар, шиорларни айтиб бақириб чинқириш, Катта Оғага итоат – бари улар учун шарафли машғулотдир. Уларда бегоналарга, тузум душманларига, хорижликларга, хоинларга, зараркундаларга, фикрий жиноятчиларга нисбатан нафрат уйғотилади. Ўттиз ёшли

одамлар ўз болаларидан қўркиши одатий ҳолга айланди. Бу бежиз эмас: бир ҳафта бўлгани йўқ, “Таймс” газетасида ёш кузатувчи – эътироф этилган ифодага кўра, “митти қаҳрамон” – номақбул иборани эшитиб, Фикр полициясига ота-онасини ушлаб берибди.

Бўйиндаги оғриқ пасайди. Уинстон истар-истамас ручкани олди, аммо ҳали нима ёзмоқчи эканини билмасди. Дафъатан у яна О’Брайен ҳақида ўйлай бошлади.

Бир неча йил аввал... – неча йил аввал? Етти йил бўлса керак, – у тушида ўзини қоп-қоронғи хонада бораётган ҳолда кўрди. Ёнида ўтирган кимдир унга деди: “Биз қоронғилик йўқ жойда кўришамиз”. Бу гап секин, равон айтилди, – буйруқ эмасди, шунчаки гап эди. Тўхтамай юришда давом этганди. Ўшанда тушда бу сўзлар катта таассурот қолдирмаган эди. Фақат кейинчалик улар аста-секин аҳамият касб эта бошлади. У эслай олмасди, бу унинг О’Брайен билан илк учрашувидан олдин бўлганмиди ёки кейин; қачон бу овоз О’Брайенники эканини фаҳмлади – бунини ҳам эслай олмайди. Муҳими, овозни таниб олганди. У билан қоронғида гаплашган кимса О’Брайен эди.

Уинстон ҳалигача тагига етолмади – ҳатто улар кўз уриштириб олганидан сўнг ҳам билолмади – О’Брайен дўстми ёки душман?! Қолаверса, бу унчалик муҳим эмас-дек. Улар ўртасида англаш риштаси пайдо бўлди, бу эса қандайдир дўстлик ва дарддошлиқдан кўра муҳимроқ. “Биз қоронғилик йўқ жойда учрашамиз”, – деди О’Брайен. Бу нимани англатади, Уинстон бунини тушунмасди, аммо қандайдир бир тарзда англадики, улар ҳали учрашишади.

Телекрандаги овоз тўхтади. Дим, биқиқ хонани карнайнинг жарангдор, тантанавор овози тўлдирди. Чийилдоқ овоз давом этди:

“Диққат! Диққат! Ҳозиргина Малабар жабҳасидан тезкор хабар олинди. Қўшинларимиз Жанубий Ҳиндистонда шонли ғалабага эришдилар. Менга сизларга шунини хабар қилиш топширилдики, мазкур жанг уруш тугашини тезлаштириши мумкин. Тезкор маълумотларни тингланг”.

Яна нохушлик бўлса керак, деб ўйлади Уинстон. Худди шундай: Евросиё ўрдасининг тор-мор этилиши, ўлдирилганлар ва асир олинганлар борасидаги ақл бовар қилмас рақамлардан сўнг эълон ўқиб эшиттирилди: келгуси ҳафтадан шоколадни тақсимлаш меъёри ўттиз граммдан йигирма граммга туширилади.

Уинстон яна кекирди. Жиншароб кайфи аллақачон таркаган, фақат ўзидан кейин бузуқ кайфият қолдирганди. Телекран ғалабани нишонлаш учунми ёки тортиб олинган шоколад ҳақидаги ўйлардан чалғитиш учунми, “Сенга, Океания” деб қуйлай бошлади. Бу пайтда тикка қотиб туриш шарт эди. Аммо у телекран кўрмайдиган ерда эди.

“Сенга, Океания” мадҳияси енгил мусикага алмашди. Уинстон телекранга орқа ўгирганча, деразага яқин келди. Кун ҳали ҳам очиқ ва совуқ эди. Қаердадир узокрокдан портлаган ракетанинг бўғиқ гулдураши эшитилди. Охириги пайтларда Лондонга ҳафтасига йигирма-ўттизта ракета тушмоқда.

Пастда шамол йиртилган плакатни тортқилар, унда ИНГСОЦ сўзлари тебранарди. Ингсоц. Ингсоцнинг муқаддас устунлари. Янгитил, қўшфикр, ўтмишнинг ўзгарувчанлиги. Унда шунақа бир туйғу пайдо бўлди, у гўё уммон тубидаги ўрмонда тентираб юрибди, махлуклар дунёсида кезяпти, ўзи ҳам – махлук. У ёлғиз эди. Ўтмиш ўлган, келажакни тасаввур қилиб бўлмайди. Тирик одамларнинг ҳеч бўлмаса биттагинаси унинг томонида, деб ишониш учун заррача асос борми? Партия ҳукмронлиги абадий давом этмаслигини билиш мумкинми? Жавоб ўлароқ кўз ўнгида Ҳақиқат вазирлигининг пештоқидаги учта шиор пайдо бўлди:

УРУШ – ТИНЧЛИКДИР.

ЭРК – ҚУЛЛИКДИР.

БИЛИМСИЗЛИК – ҚУЧДИР.

У чўнтагидан йигирма беш центлик тангани чиқарди. Бу ерда ҳам мўъжаз ҳарфлар билан шу учта шиор ёзилган,

орқа томонда – Катта Оғанинг боши. У ҳатто тангадан ҳам кузатиб туради. Тангаларда, почта маркаларида, дафтар-китоб муқоваларида, байроқларда, плакатларда, сигарет қутиларида – ҳамма жойда. Ҳамма жойда сени шу назар таъкиб этади ва шу овозлар қуршовидасан. Тушингда ва ўнгингда, ишда ва таом тановул қилаётганинда, кўчада ва уйда, чўмилиш хонасида, тўшакда – таъкибдан кутулиш йўқ. Бош чаноғинг ичидаги бир неча сантиметр кубдан бўлак ҳеч нарса ўзингники эмас.

Қуёш кетган, вазирлик биносидagi чироғи ўчган минглаб деразалар қалъа истехкомидаги ўқотар қуроллар жойланган туйнуқлардай қоғоғини уярди. Улкан пирамидани кўриб унинг юраги увушарди. Бу эҳром жуда мустаҳкам, уни забт этиш имконсиз. Минглаб ракеталар ҳам уни буза олмаса керак. У кундаликни ким учун ёзаётгани ҳақида яна ўйлади. Келажак учун, мозий учун... эҳтимол, хаёлдаги бирор давр учун. Уни шунчаки ўлим эмас, бутунлай йўқ қилиниш кутмоқда. Кундалигини кулга айлантирадилар, ўзини буғлантириб юборадилар. Унинг ёзганларини ер юзидан ҳам, хотиралардан ҳам ўчириб юборишдан аввал фақат Фикр полицияси ўқиши мумкин. Агар сенинг изинг ҳам, ҳатто аноним ёзилган сўзинг ҳам қолмаса, келажакка қандай муурожаат қила оласан?

Телекран соат ўн тўртга бонг урди. Ўн дақиқадан сўнг у кетиши керак. 14:30 да у хизматда ҳозир бўлиши лозим.

Ажабо, бонг овози унга дадиллик берди. У ҳақиқатни гапирадиган ёлғиз арвоҳдир, бироқ бу ҳақиқатни ҳеч ким эшитмайди. Аммо у ҳақиқатни айтар экан, дунёда қандайдир ришта узилмай туради. Бу ришта ўзгаларга ҳақиқатни эшиттириб эмас, балки инсонлик мероси бўлмиш ақли солимлиқни сақлаб қолиш билан туради. У столга қайтди ва перони сиёҳга ботириб, ёза бошлади:

Келажакка ёки ўтмишига – фикр эркин бўлган, одамлар бир-биридан фарқ қилган ва ёлғиз яшамайдиган, ҳақиқат мавжуд бўлган ва ўтмиш йўққа айлантирилмайдиган

замонларга бир туслилик давридан, ёлғизлик давридан, Катта Ога давридан, ҳўшфикр давридан саломлар бўлсин!

Мен аллақачон ўлганман деб ўйлади у. У ўйлардики, ҳозир, фикрларимни ифодалай бошлагач, ортга қайтиб бўлмас қадамни ташладим. Ҳар бир ҳаракатнинг оқибати ҳаракатнинг ўзида мужассамдир. У ёзди:

Фикрий жинойят ўлимга олиб келмайди: фикрий жинойятнинг ўЗИ ўлимдир.

Энди, ўзининг аллақачон мархум эканини англагач, имкон қадар узокроқ яшаш муҳим. Ўнг қўлининг иккита бармоғига сиёҳ теккан эди. Шунақанги майда-чўйдалар сени сотиб қўяди. Вазирликдаги қандайдир исковуч жонкуяр (қатта эҳтимол билан, бу аёл бўлади – масалан, ўша малласоч пакана аёл ёки адабиёт бўлимидаги қорасоч қиз) сиёҳли бармоғига кўзи тушиб, ўйланиб қолади, хўш, нега у тушлик пайти ёзади ва нега эски сиёҳли ручкада ёзган, нимани ёзган – кейин керакли ерга хабар қилади. У ювиниш хонасига кирди ва бармоқларини қумқоғоздай киртишлайдиган, шу мақсадда ишлатишга мос донатор жигарранг совунда обдан ювди.

У кундаликни столнинг тортмасига жойлади. Яширсанг-яширмасанг – уни барибир топиб олишади; ҳеч бўлмаса улар кундалик ҳақида билиб олган-олмаганларини аниқлаш мумкин бўлади. Китоб тиртиғига соч толасини қўйса, сезилиб қолади. Бармоғининг учи билан оппоқ қум дончасини китоб муқовасининг четига қўйди: мабодо унга тегинишса, қум урвоғи тушиб кетади.

Kitobni to'liq o'qish uchun
quyidagi havolaga o'ting:

<http://asaxiy.uz/u/64c8b7dd77706>

